

zapisal tudi navade, verovanja in v narečju izreke, zvezane z delanjem teh križev. V uvodu navaja nekaj primerjalnega gradiva o apotropijskem pomenu križev, zaključuje pa objavo z mnenjem, da izvirajo te vrste prekmurski čarovni znaki iz predkrščanske dobe, njih najstarejša oblika pa je po vsej verjetnosti ležeči križ.

V drugem, krajšem delu pod naslovom »Zbirka zgodovinskih podatkov« je priobčenih devet prispevkov iz raznih zgodovinskih zapisov od 17. stoletja dalje, nanašajočih se predvsem na razne obrti in nošo.

V drugem letniku so obsežnejši prispevki n. pr. o ljudskih spominih na tlako in osvobodilni boj 1848 v Somogyu (J. Kiss), o novih pravljicnih tipih v Madžarskem katalogu ljudskih pravljic (A. Kovács), o pivskih svatbenih pesmih v južnem delu Zale (A. Péczely), o tipih ovčereje v karpatski kotlini (L. Földes), o Ciganih (K. Erdős, I. Hegyi), o delu z lanom in konopljo (J. Babus), o ljudski pesmarici iz srede 18. stoletja (F. Schram) itd. — V drugem delu je priobčenih več arhivalnih objav in ljudskih spisov.

Tisk je zelo čist, prav tako risbe in notni zapisi. Publikacijo moremo samo priporočati v pregled vsem, ki obravnavajo karkoli sorodnega.

Vilko Novak

Veera Vallinheimo, Das Spinnen in Finnland (Unter besonderer Berücksichtigung schwedischer Tradition). — Helsinki 1956. (Kansatieteellinen arkisto 11), 287 str., 116 sl., 18 karata.

Kao što je često u nordijskoj etnološkoj literaturi, i u ovom su djelu jezgra domaće činjenice — ali se svagdje, gdje je to povoljno, finski okvir prelazi, u prvom redu u širi okvir općenito nordijski a onda u još širi evropskih razmjera. Švedski je material autorica osobito temeljito proučavala pa ga svuda obilno privlači u razmatranja. Na drugu stranu zahvata kod zgode i u slovensku etnografiju, bilježeci među ostalim n. pr. niz finskih izraza u vezi s pređenjem (*kuontalo, kuoseli, värttänä, pasma*) kao značajne činjenice preuzimanja baš takvih izraza od Slavena (u glavnom starih Rusa), a te vode dalje i do pitanja o samim stvarnim ergologijskim vezama. I niz drugih pojedinosti pobuđuju zanimanje s naše strane radi izvjesnih sličnosti, koje ne moraju biti slučajne, nego upućivati i na neke daleke genetske veze — odnosno izazivaju potrebu, da se s dokazima u ruci obeskrijepe takve teze (n. pr. što se tiče podrijetla i starine tipnih sjevernoevropskih preslica oblika kao lopatice na gornjem dijelu).

Na različne bi se odsječke teksta mogle nadovezati primjedbe, predući ili prepredajući dalje niti, koje je tu zaprela autorica. Tako bi se moglo zastati kod opće klasifikacije tipova preslica (str. 55.) osjećajući nedostatnost diobe u same tri grupe (osnovna tipa), jer za cjelokupnost (evropskih) oblika preslica to ne može dostajati. — Slično će i izvodi o rasprostiranju plosnih (daščičnih — kod nas »lopatastih« i »kopljastih«) preslica jamačno izazivati potrebu izmjena odnosno dopuna, napose s obzirom na geografske areale tih tipova (s njihovim variantama). — Način brojenja ispredenih odnosno za dalju obradu poredanih niti (na motovilu, u osnovi na stanu) autorica je jamačno ostavila za obradu u drugoj vezi, s daljim postupcima s gotovim nitima. Organski nadovezano na ovu temu bilo bi veoma korisno da se u cjelini prikažu sistemi brojenja niti za sve nordijske zemlje (uzevši n. pr. na oko i činjenicu, da naziv *pasma* kao izvjesna mjera prediva prodire sve do u Norvešku).

Najveće je poglavlje namijenjeno pređenju s kolovratom, njegovim brojnim tipovima i varijantama, s minuciozno registriranom cjelokupnom nomenklaturom, s dobro osnovanim izvodima o hronologiji pojedinih vrsta kolovrata i njihovom podrijetlu kod Finaca. Ali i obično pređenje vretenom s preslice autorica jednakom pažnjom i svestrano obrađuje. Mora se zabilježiti, da ovakve studije, koja bi bila toliko iscrpna, u svakom smjeru i obilovala gradom o svim pojedinostima pređenja, pomagala uz pređenje, nomenklaturi itd., nema još dosad u etnološkoj literaturi o pređenju ma koga naroda, grupe ili kulturnoga područja

na svijetu. K tome pridolazi i opsežna bibliografija sve upotrebljene evropske literature, veoma korisna i za svakoga proučavača ove grane ergologije izvan Finske (uz pojedinačne važnije dopune — n. pr. La Baume: Die Entwicklung des Textilhandwerks in Alteuropa [Antiquitas — Reihe 2], Bonn 1955.; H. Fr. Rosenfeld: Spinnen und Weben im Pommerschen Platt — u Analima Finske akademije znanosti, ser. B, sv. 84, 1954.). Ovakvo na jednom mjestu okupljena ne može se naći ni u jednom dosadašnjem radu ove vrste. Obilne, tipografski veoma raznolične i većinom odlične ilustracije pa 18 karata rasprostranjenja različnih pojedinosti u vezi s predenjem na finskom području još povisuju vrijednost ovoga rada, koji (kao i drugi neki, izašli ispod rukovodstva prof. Kustaa Vil-kuna u Helsinški, n. pr. Niilo Valonen: Geflechte und andere Arbeiten aus Birkenrindenstreifen, Vammala 1952.) može služiti i drugima kao primjer a za fin-sku etnografiju kao dokaz njezine visoke razine.

Milovan Gavazzi

Rohlf's Gerhard, Primitive Kuppelbauten in Europa. München 1957. 4°. 37 str., 16 sl., 24 table. (Bayerische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse. Abhandlungen — N. F. Heft 45.)

Pod nazivom primitivnih kupolastih građevina obuhvaćene su u ovom radnji zgrade, kojima je gornji dio t. zv. nepravna kupola (falsche Kuppel, pseudocupola itd.). Kako su kućice toga tipa (bunje, čemeri i dr.) dobro poznate sa našeg jadranskog područja, zadire ova radnja neposredno i u južnoslavensku etnografiju.

Publikacija je rezultat autorovog dugogodišnjeg zanimanja za kupolaste građevine, sinteza dosada poznate grade iz literature, upotpunjene vlastitim izvornim materijalom, prikupljenim na brojnim putovanjima.

Na prvim stranicama upoznajemo se s tehničkim principom gradnje ne-prave kupole t. j. svoda od kamenih ploča, slaganih u krugu tako, da rubovi jednog kruga malo strše prema unutra preko rubova drugoga. Nakon toga sli-jedi potanko opisivanje brojnih vrsta okruglog tipa tih građevina, tipa, koji je najčešći i — po Rohlfsovu mišljenju — primaran. Evo, kako u najkraćim crtama teče njegovo izlaganje: dio i krov čine nedjeljivu cjelinu (oblik polukugle). Kod daljih oblika naglašena je granica između donjeg dijela i koničnog, manje ili više strmog ili položenog, krova. Poseban skup sačinjavaju kupolaste građevine u cijelosti stožastog oblika, koje dalje variraju u više podvrsta (krnji stožac i pače krnja piramida — posljednje se tiče samo vanjske forme). Dodavanjem jednoga ili više nasipa oko zgrade nastaju terasasti tipovi, koji su katkada skromnijih razmjera i izvedbe, a katkada se razvijaju do impozantnih građevina (n. pr. na Menorci). Sve ove zgrade služe ili kao prolazna skloništa protiv ne-vremena ili kao spremišta za oruđe ili u druge slične svrhe. One međutim mogu biti prilagodene i za trajnija ili sasvim stalna ljudska boravišta, pa se tada snabdijevaju ognjištem i odvodom dima, a nerijetko se spajaju i po dvije i više u jednu cjelinu, zadržavajući svaka svoju vlastitu kupolu. Najdotjeraniji tip ovoga sastavljenog oblika dostignut je u južnoj Italiji (dobro poznati primjer mjesta Alberobello, gdje su i danas čitave ulice izgrađene od takvih kuća).

Čitav ovaj način izlaganja odražava nastojanje, da se pruži i neke vrste razvojni niz od najjednostavnijih do najsavršenijih oblika, pa avtor ne propušta pri kraju navesti i primjere crkvene arhitekture s nepravom kupolom (među ostalim crkva sv. Krševana na Krku iz 11. stoljeća).

U pitanjima postanka ovih građevina prof. Rohlf's ne donosi neke odlučnije zaključke. Nakon što iznosi dosadašnje hipoteze, s kojima se dijelom ne slaže (da potječu od Kelta, Pelazga), a dijelom im se priklanja (poligeneza, uvjeta-vana obiljem prikladnog materijala na različnim stranama), završava time, da današnje kupolaste građevine dovodi u vezu s prehistorijskim građevinama toga tipa u Sredozemlju (*talayot* na Mallorci, *nuraghi* na Sardiniji, *sesi* na Pan-telleriji).